

DOI 10.26886/2520-7474.2(46)2021.10

УДК 351.77

SOCIO-HUMANITARIAN ASPECTS OF ACTIVATION OF INNOVATIONS IN TERRITORIAL COMMUNITIES IN UKRAINE

Andrii Moisiakha, Graduate student

<https://orcid.org/0000-0002-7249-9272>

e-mail: Andrey4114@ukr.net

Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv, Ukraine

The article outlines the essence of the concept of "territorial community" and identifies the main features that characterize it. The importance of innovation processes for the development of territorial communities and their types are substantiated. Foreign approaches to territorial development on the basis of innovations are analyzed. It is determined that the basis of innovative activity of territorial communities of developed countries is based on three paradigms: "new paradigm in rural areas", "local development" and "knowledge economy". It is established that the presence of shortcomings in the public administration of the socio-humanitarian sphere significantly slows down the innovation processes of territorial communities. The essence of institutional and organizational factors of activation of innovation processes is revealed. A study of domestic literature on the development of territorial communities and factors of activation of their innovative activities.

Key words: innovation infrastructure, innovation culture, innovation community, innovation processes, socio-humanitarian sphere.

аспірант, Мойсіяха А. В., Соціогуманітарні аспекти активізації інновацій у територіальних громадах в Україні / Міжрегіональна Академія управління персоналом, Київ, Україна

У статті окреслено сутність поняття «територіальна

громада» та виявлено основні риси, які її характеризують. Обґрунтовано важливість інноваційних процесів для розвитку територіальних громад та їх види. Проаналізовано зарубіжні підходи до територіального розвитку на основі інновацій. Визначено, що в основі інноваційної діяльності територіальних громад розвинених країн закладено три парадигми: «нова парадигма в сільській місцевості», «місцевий розвиток» та «економіка знань». Встановлено, що наявність недоліків у державному управлінні соціогуманітарної сфери в значній мірі сповільнюють інноваційні процеси територіальних громад. Розкрито сутність інституційно-організаційних чинників активізації інноваційних процесів. Проведено дослідження вітчизняної літератури щодо розвитку територіальних громад та факторів активізації їх інноваційної діяльності.

Ключові слова: інноваційна інфраструктура, інноваційна культура, інноваційна спільнота, інноваційні процеси, соціогуманітарна сфера.

Вступ. Питання інтенсифікації інноваційних процесів в межах територіальних громад України набуло актуальності зважаючи на посилення процесів децентралізації. Попри те, що питання активізації інноваційної діяльності в межах суб'єктів господарювання, регіонів та на національному рівні розкривається досить повно, рівень територіальної громади здебільшого залишається поза увагою. Саме тому постає необхідність дослідження чинників активізації інноваційних процесів територіальних громад.

Питанню активізації інноваційних процесів в межах сільських територій та впливу соціогуманітарних аспектів присвячені дослідження таких зарубіжних науковців: Камагні Р., Брандсен Т., Каттацин С., Еверс А., Циммер А., Торре А., Уоллет Ф., Лу Й., Жук П.,

Кравців В., Сторонянська І., Бальбоа К., Гільденбрандт Т, Голм П., Градівський В. М., Москаленко С. О., Меляков А., Певехаус Дж., Томас Дж. та інші [1-18].

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є визначення соціогуманітарних аспектів, які сприяють активізації інноваційних процесів територіальних громад України.

Виклад основного матеріалу статті. Визначаючи механізм реалізації державної політики в соціогуманітарній сфері слід звернути увагу, що найбільш точною його дефініцією буде наступна: сукупність нелінійних комплексів інструментів та способів реалізації державного впливу, що реалізується через прийняття відповідних управлінських рішень (комплексу заходів, як є складовими елементами державної політики) на розвиток системи забезпечення прав та інтересів громадян, а також практичної реалізації гарантій держави в сферах освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, а також інших що охоплюються гуманітарною місією держави та здатні впливати на формування продуктивних сил, людського, інтелектуального та соціального капіталів в суспільстві.

З огляду на таке визначення ми наполягаємо на тому висновку, що на даному етапі реалізації соціогуманітарної політики держави вкрай складно та недоцільно здійснювати пошук уніфікованого механізму державного управління в означеній сфері. Більш важливим є розробка критеріїв та загальних засад формування системи таких механізмів, які мають загальний характер та є утилітарними до всієї сукупності секторів, що входять до соціогуманітарної сфери.

Основу діяльності територіальних громад (далі ТГ) в Україні закладено в Розділі XI Конституції України, Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» та інших нормативно-правових документах. Попри те, що в Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» під ТГ

розуміють «жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр» [14], вітчизняні науковці зазначають, що її головними рисами є історико-культурна та територіальна спільність, комунальна форма власності, а також соціальна взаємодія та почуття приналежності.

Так, Шевченко А. зазначає, що ТГ – це «нормативно-правова модель самоорганізації населення з управлінськими структурами, що здатна реалізувати і захищати інтереси місцевих жителів, об'єднаних на публічних засадах у межах певної території та діють на підставі статуту з метою здійснення самоврядування в межах законів держави» [15].

Теоретичні підходи до розвитку ТГ, засновані на інноваційних процесах, припускають, що зовнішні або внутрішні потрясіння трансформують системи і призводять до великих змін як в економічному, так і в соціальному плані. Інновація, її створення та розповсюдження є основою цих трансформаційних процесів.

Підходи, що стосуються ролі інновацій у динаміці територіального розвитку, почали враховувати важливість НДДКР або інновацій у місцевому розвитку. Частково натхненні роботою Шумпетера Й., вони поклалися на ідею, що інновації є ключовими для процесів розвитку, а стимулювання інноваційної активності може відігравати важливу роль у встановленні позитивної динаміки зростання. Потім, крок за кроком, було розглянуто системний характер інновацій та схвалено більш комплексний підхід, який підкреслює роль, яку відіграють передача та розповсюдження інновацій на місцевому рівні. Таким чином, двигун розвитку виявляється в присутності локалізованих розростань інновацій чи знань, які поширюються в межах місцевої системи і

можуть породжувати конкурентоспроможні локальні системи, такі як технологічні хаби або конкурентні кластери.

Більш нові наукові дослідження підкреслюють центральну роль, яку відіграють знання в поєднанні з інноваційними процесами для територіального розвитку. Відповідно до цих досліджень, під розвитком можна розуміти перетворення сукупності активів, що були недостатньо модифіковані низькокваліфікованою робочою силою у сукупність активів, заснованих на знаннях, що використовуються кваліфікованою робочою силою. Таким чином, виявляється, що навчання є важливим для адаптивності потенціалу ТГ. Це вважається колективним, соціальним та географічним процесом, здатним поліпшити індивідуальне чи організаційне розуміння та спроможність залучаючи різні типи суб'єктів, як на місцевому, так і на глобальному рівні на основі процесів відкритих інновацій.

Потрібно зауважити, що ці моделі часто базуються виключно на високотехнологічній діяльності. Таким чином, вони нехтують не лише поступовими та незначними інноваціями, але ігнорують ТГ, які не дотримуються принципів високих технологій, але все ще характеризуються іншими видами бурхливої інноваційної діяльності (соціальної, організаційної, інституційної тощо). Більше того, ці підходи ігнорують ступінь потенціалу, який пропонується територіальним розвитком.

Як оцінити інновації в сільській місцевості, які часто характеризуються нестачею або слабкістю високих технологій? Відповідь на питання полягає у врахуванні територіальних інновацій у всіх його вимірах. Деякі теоретичні підходи, наприклад, роботи з інноваційного середовища, досліджували концепцію територіальних інновацій сільських територій на основі організаційних нововведень та мобілізації місцевого населення [1].

Правила колективних дій та інституційні механізми можна розглядати як фактори, що пояснюють важливу частину інноваційної динаміки територіальних громад. У цьому відношенні інновацію розглядають як соціальну конструкцію, обумовлену географічним контекстом, в якому вона відбувається. Необхідно враховувати нові поняття, такі як соціальні інновації, в яких описується набір інноваційних практик у відповідь на соціальні потреби, які не були задоволені [2, С. 12].

Три основні парадигми лежать в основі інноваційної діяльності територіальних громад: «нова парадигма в сільській місцевості» [5], «місцевий розвиток» [16] та «економіка знань» [17]. Питання інноваційних процесів ТГ, що знаходяться в різних соціально-географічних контекстах, проаналізовані в різних теоретичних та методологічних рамках та підтверджують, що ці парадигми недостатньо інтегровані, щоб впоратися з трансформаційними потребами суспільства.

Поглиблення «нової парадигми в сільській місцевості» та поєднання її з «місцевим розвитком» для сприяння інноваційним процесам ТГ передбачає розширення інноваційної концепції та поєднання територіальної та галузевої сфер. Наявна інноваційна концепція створює інституційний провал, який перешкоджає визнанню потенціалу географічно наближених ТГ, які можна мобілізувати для впровадження подвійних соціально-технічних систем та їх переорієнтацію на задоволення суспільних потреб [3, С. 106]. Посилення зв'язку між парадигмою «економіки знань» та «місцевого розвитку» сприяє активізації інноваційного розвитку ТГ, адже передбачає формування необхідної інноваційної інфраструктури.

Спільним для наукових праць зарубіжних дослідників є поширеність інституційних недоліків різного характеру та масштабів,

що стримують інноваційний процес ТГ. Цей висновок вимагає уваги до інституційних інновацій. Нові інституційні домовленості є ключовим до забезпечення взаємодії організаційної, галузевої та локальної динаміки розвитку територіальної громади. Так, Торре А. та Уоллет Ф. представляють дані про те, як концепція близькості формує нові моделі інновацій, зокрема шляхом гібридизації між подвійними соціально-технічними системами [3, С. 47].

Сутність інституційно-організаційних чинників активізації інноваційних процесів полягає у створенні основ взаємодії учасників територіальних громад. Як зазначає Лу Й., інституційно-організаційні чинники, що впливають на інноваційні процеси територіальних громад можуть бути стимулюючими та нав'язаними. Останні не забезпечують бажаного рівня інноваційної активності, тому в межах громади мають впроваджуватися такі чинники, які характеризуються поліцентричністю (наявність кількох джерел влади в питаннях регулювання інноваційних процесів), диверсифікованістю (врахування специфічних аспектів кожної окремої територіальної громади), гнучкістю (забезпечують можливість швидкого реагування на зміни середовища) та дієвістю (засновані на реальному досвіді впровадження іншими територіальними громадами) [4, С. 8–10].

Зазначене дозволяє стверджувати, що активізація інноваційних процесів можлива за умови руху знизу-вгору, а не зверху-вниз, що відповідає концепції реформування місцевого самоврядування. Попри те, що адміністративний поділ в Україні уможлиблює реалізацію даного питання з рівня громади, вони не володіють достатніми ресурсами для налагодження ефективного процесу інноваційного розвитку, тому наявний адміністративний поділ потребує укрупнення, що висвітлено в дослідженнях Жук П. [6].

Інноваційна політика вимагає конкретизації основних напрямків підтримки та визначення цільових показників, тому дослідження факторів активізації інноваційних процесів широко розповсюджені. Важливими факторами інноваційної діяльності є: взаємопов'язані приватні та бюджетні витрати на збільшення науково-дослідних розробок, розміщення фундаментальних та прикладних наукових центрів, розвиток людського капіталу та швидкий розвиток центрів передачі технологій. У той же час існують фундаментальні опосередковані фактори, на які навряд чи можна вплинути: рівень економічної диверсифікації, історичні передумови розвитку інноваційної системи, рівень інноваційного розвитку сусідніх ТГ тощо. Іншими словами, інноваційна діяльність є багатофакторним явищем, пов'язаним з розвитком інноваційних систем, яке не визначається виключно обсягом фінансування науково-дослідних розробок [18].

В основі інноваційних процесів в межах територіальної громади ключову роль відіграє інноваційна інфраструктура, яка відповідає за науково-технічний, кадровий та фінансовий супровід. Ефективність цих трьох аспектів визначає ступінь орієнтації на результат, якість, адаптивність та можливість реалізації інноваційних проєктів [12].

Покотильська Н. зазначає, що активізація інноваційної активності залежить від науково-фінансового забезпечення, а основними чинниками виступають наступні: створення функціональної організаційної структури управління інноваційними процесами, вирішення проблеми дефіциту власних коштів територіальних громад за рахунок зовнішніх джерел фінансування, оптимізації витрат на інноваційну діяльність та розробку інноваційних проєктів з високою інвестиційною привабливістю, формування партнерських відносин у сфері НДДКР з представниками розвинених країн [10].

Серед ендогенних чинників активізації використання інвестиційно-інноваційного потенціалу територіальних громад, які виділяє Сірик З., доцільно звернути увагу на «впровадження ефективного перерозподілу бюджетних надходжень, самофінансування за рахунок розвитку комунальних підприємств з їх подальшою корпоратизацією, формування такого інвестиційного клімату в межах повноважень органів місцевого самоврядування, який забезпечить необхідний рівень стимулюючого впливу на інвесторів» [13]. Бойченко Е. відзначає, що сучасним чинником активізації розвитку інноваційної діяльності ТГ виступає використання передових схем співробітництва з бізнес-інкубаторами [11].

Ефективність інноваційних процесів ТГ багато в чому залежить від закладеного потенціалу на етапі її створення або реформування. Результати досліджень Кравців В., Жук П. та Сторонянської І. засвідчують необхідність врахування наступних чинників при моделюванні ТГ: економічні, інфраструктурні, адміністративно-управлінські, природно-географічні, демографічні, історичні [9].

Висновки. Територіальні громади України є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, головними рисами яких є історико-культурна та територіальна спільність, комунальна форма власності, а також соціальна взаємодія та почуття приналежності. Сталий розвиток ТГ можливий за умови забезпечення активної інноваційної діяльності. Визначено, що роль рівня розвитку соціогуманітарної сфери територіальних громад впливає на рівень запровадження та ефективність інновацій. Відтак, інституційно-організаційними чинниками активізації інноваційних процесів територіальних громад в Україні є: розробка інноваційної стратегії ТГ на основі інклюзивного підходу, долучення до інноваційної спільноти, формування інноваційної культури, співробітництво між інститутами

всередині територіальної громади, доступність ключових ланок інноваційної інфраструктури, наявність єдиного координаційного центру ТГ, який відповідає за розвиток інноваційної інфраструктури.

Натомість ми наполягаємо на тому, що на для подальшого удосконалення таких механізмів існує потреба запровадження єдиних підходів оцінки ефективності реалізації соціогуманітарної політики держави заснованої на сукупності показників та індексів, що використовуються ООН: Індекс людського розвитку, Індекс освіти, Індекс якості життя тощо. Це дасть змогу розширити рамки можливостей практичного застосування механізмів реалізації політики держави в соціогуманітарній сфері.

Література:

1. Camagni R. The regional policy debate: a territorial, place-based and proximity approach. Regional development and proximity relations: monograph. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2014. С. 317–332.
2. Brandsen T., Cattacin S., Evers A., Zimmer A. Social innovations in the urban context. Cham: Springer International Publishing, 2016. 313 с.
3. Torre A., Wallet F. Regional development in rural areas: Analytical tools and public policies. Paris: Springer, 2016. 124 с.
4. Lu Y. Rural Development in China: The Rise of Innovative Institutions and Markets. Singapore: Enrich Professional Publishing Limited, 2015. 179 с.
5. OECD. Innovation and modernising the rural economy. 2014. URL: <https://www.oecd.org/regional/innovation-and-modernising-the-rural-economy-9789264205390-en.htm> (дата звернення 10.07.2020)
6. Жук П.В. Актуальні завдання та шляхи реформування адміністративно-територіального устрою в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: [зб. наук. пр.]. Львів:

ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», 2015. Вип. 1 (111). С. 20–25.

7. Жук П.В. Методичні підходи до моделювання територіальних громад базового рівня у процесі адміністративно-територіальної реформи в Україні. *Регіональна економіка*. 2015. № 2. С. 5–13.

8. Кравців В.С., Жук П.В. Реформа адміністративно-територіального устрою: результати, проблеми, подальші дії. *Стратегічна панорама*. 2016. № 4. С. 104–113.

9. Кравців В.С., Жук П.В., Сторонянська І. З. Адміністративно-територіальний устрій: методологічні основи та практика реформування: монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2016. 264 с.

10. Покотильська Н.В. Науково-фінансове забезпечення та активізація інноваційної діяльності в Україні. *Вісник Одеського національного університету*. 2015. № 20. Вип. 5. С. 67–71.

11. Бойченко Е.Б. Процеси бізнес інкубування як інструментарій розвитку об'єднаних територіальних громад. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2018. № 4. С. 42–46.

12. Іванишин В.В., Стельмащук А.М. Інноваційна модель євроінтеграційного розвитку сільських територіальних громад. *Інноваційна економіка*. 2016. № 11–12. С. 7–18.

13. Сірик З.О. Ендогенні чинники активізації використання інвестиційно-інноваційного потенціалу територіальних громад. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. № 4. С. 125–133.

14. Верховна Рада України. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 12.07.2020)

15. Шевченко А. Правова природа і статус територіальної громади: доктринальний аспект. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. Т. 104. № 3. С. 332–343.
16. Barca F., McCann P., Rodríguez-Pose A. The case for regional development intervention: place-based versus place-neutral approaches. *Journal of Regional Science*. 2012. № 52(1). С. 134–152.
17. Foray D., Mowery D.C., Nelson R.R. Public R&D and social challenges: What lessons from mission R&D programs? *Research Policy*. 2012. № 41(10). С. 1697–1702.
18. Земцов С.П., Барінова В.А., Мурадов А.К. Факторы региональной инновационной активности: анализ теоретических и эмпирических исследований. *Инновации*. 2016. № 5. С. 64–73.

References:

1. Camagni R. (2014) The regional policy debate: a territorial, place-based and proximity approach. Regional development and proximity relations: monograph. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. (in English)
2. Brandsen T., Cattacin S., Evers A., Zimmer A. (2016) Social innovations in the urban context. Cham: Springer International Publishing. (in English)
3. Torre A., Wallet F. (2016) Regional development in rural areas: Analytical tools and public policies. Paris: Springer. (in English)
4. Lu Y. (2015) Rural Development in China: The Rise of Innovative Institutions and Markets. Singapore: Enrich Professional Publishing Limited. (in English)
5. OECD (2014) Innovation and modernising the rural economy. Available at: <https://www.oecd.org/regional/innovation-and-modernising-the-rural-economy-9789264205390-en.htm> (accessed 10 July 2020)
6. Zhuk P. V. (2015) Aktualni завдання та шляхы reformuvannia administratyvno-terytorialnoho ustroiu v Ukraini [Actual tasks and ways of reforming the administrative-territorial system in Ukraine]. *Sotsialno-*

ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy: [zb. nauk. pr.]. Lviv: DU «In-t rehionalnykh doslidzhen im. M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy», 2015. Vyp. 1 (111). pp. 20–25.

7. Zhuk P. V. (2015) *Metodychni pidkhody do modeliuvannia terytorialnykh hromad bazovoho rivnia u protsesi administratyvno-terytorialnoi reformy v Ukraini* [Methodical approaches to modeling of territorial communities of the basic level in the process of administrative-territorial reform in Ukraine]. *Rehionalna ekonomika*, No. 2, pp. 5–13.

8. Kravtsiv V. S., Zhuk P. V. (2016) *Reforma administratyvno-terytorialnoho ustroiu: rezultaty, problemy, podalshi dii* [Reform of the administrative-territorial system: results, problems, further actions]. *Stratehichna panorama*, No. 4, pp.104–113.

9. Kravtsiv V. S., Zhuk P. V., Storonianska I. Z. (2016) *Administratyvno-terytorialnyi ustroi: metodolohichni osnovy ta praktyka reformuvannia* [Administrative-territorial structure: methodological bases and practice of reforming]. Lviv: DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy». (in Ukrainian)

10. Pokotylska N. V. (2015) *Naukovo-finansove zabezpechennia ta aktyvizatsiia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini* [Scientific and financial support and intensification of innovation in Ukraine]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu*, No. 20, Vol. 5, pp. 67–71.

11. Boichenko E. B. (2018) *Protsesy biznes inkubuvannia yak instrumentarii rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad* [Business incubation processes as a tool for the development of united territorial communities]. *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia*, No. 4, pp. 42–46.

12. Ivanyshyn V. V., Stelmashchuk A. M. (2016) *Innovatsiina model yevrointehratsiinoho rozvytku silskykh terytorialnykh hromad* [Innovative

model of European integration development of rural territorial communities]. *Innovatsiina ekonomika*, No. 11–12, pp. 7–18.

13. Siryk Z. O. (2018) Endohenni chynnyky aktyvizatsii vykorystannia investytsiino-innovatsiinoho potentsialu terytorialnykh hromad [Endogenous factors of activating the use of investment and innovation potential of territorial communities]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, No. 4, pp. 125–133.

14. Verkhovna Rada Ukrainy. Zakon Ukrainy «Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini» [Law of Ukraine "On local self-government in Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 12 July 2020)

15. Shevchenko A. (2017) Pravova pryroda i status terytorialnoi hromady: doktrynalnyi aspekt [Legal nature and status of the territorial community: doctrinal aspect]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, Vol. 104, No. 3, pp. 332–343.

16. Barca F., McCann P., Rodríguez-Pose A. (2012) The case for regional development intervention: place-based versus place-neutral approaches. *Journal of Regional Science*, No. 52(1), pp. 134–152.

17. Foray D., Mowery D. C., Nelson R. R. (2012) Public R&D and social challenges: What lessons from mission R&D programs? *Research Policy*, No. 41(10), pp. 1697–1702.

18. Zemtsov S. P., Barinova V. A., A. K. Muradov (2016) Faktory rehionalnoi innovatsyonnoi aktivnosti: analiz teoreticheskikh y empiricheskikh issledovaniy [Factors of regional innovation activity: analysis of theoretical and empirical research]. *Innovatsii*, No. 5, pp. 64–73.

Citation: Andrii Moisiakha (2021). SOCIO-HUMANITARIAN ASPECTS OF ACTIVATION OF INNOVATIONS IN TERRITORIAL COMMUNITIES IN UKRAINE. Frankfurt. TK Meganom LLC. Paradigm of knowledge. 2(46). doi: 10.26886/2520-7474.2(46)2020.10

Copyright Andrii Moisiakha ©. 2021. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this

journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.